

Денисов Сергій Федорович,

професор кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Денисова Тетяна Андріївна,

член президії ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права», доктор юридичних наук, професор

АНАТОЛІЙ ПЕТРОВИЧ ЗАКАЛЮК: СПОГАДИ, РОЗДУМИ ТА СПОДІВАННЯ

Дуже цікаво було б дізнатися, як розвиватиметься кримінологічна наука... Залишається лише сподіватися, що в пам'яті нащадків, передусім науковців-кримінологів, збережуться думки, ідеї, висновки та сподівання...

А. П. Закалюк

Анотація. Публікація присвячена видатному вченому, Анатолію Петровичу Закалюк, талановитому організатору, який вніс вагомий внесок в створення і становлення в Україні кримінологічної науки. Відзначено напрямки діяльності: керівництво і особисті наукові розробки з проблем запобігання злочинності; методика і практика кримінологічного аналізу злочинності; прогнозування і планування запобігання окремих видів злочинів. Вказані особисті спогади про академіка А.П. Закалюк.

Ключові слова: Анатолій Петрович Закалюк, вчений, організатор, наставник, кримінолог.

Summary. The publication is dedicated to the outstanding scientist Anatoly Petrovich Zakalyuk, a talented organizer, who made a significant contribution to the creation and establishment of criminological science in Ukraine. Marked areas of activity: leadership and personal research on crime prevention; methods and practice of criminological analysis of crime; forecasting and planning for the prevention of certain types of crimes. Personal memoirs about academician A.P. Zakalyuk.

Keywords: Anatoly Petrovich Zakalyuk, scientist, organizer, preceptor, criminologist.

Анатолій Петрович Закалюк – видатний вчений, талановитий організатор, який зробив неоціненний внесок у створення та становлення в Україні кримінологічної науки, здійснював керівництво та особисто провів десятки наукових розробок з проблем запобігання злочинності, методики і практики її кримінологічного аналізу, прогнозування й планування, запобігання окремим видам злочинів, у

т.ч. транснаціональній злочинності. Своїми професіоналізмом, чесністю, відповідальним ставленням до справ, винятковою працьовитістю, умінням створювати щирі безкорисливі товариські стосунки, він заслужив глибоку повагу й пошану з боку чисельних друзів, однодумців та колег. Всі кому випало щастя працювати з А. П. Закалюком, хто знав його особисто, глибоко шанують й зберігають пам'ять про людину, котра з притаманними самовіддачею й наполегливістю передавала й, впевнені, передає свій величезний професійний та життєвий досвід майбутнім поколінням науковців.

Людина живе, поки зберігається пам'ять про неї. Десять років як немає з нами Анатолія Петровича, але звертаючись до нього та зберігаючи пам'ять про прекрасну людину, говоримо: «Вельмишановний Анатоліє Петровичу! Для нас особисто Ви залишаєтесь джерелом творчого пошуку, повної самовіддачі, благородства, мудрості, виняткового смаку й інтелігентності!».

Спогади про спільну діяльність з академіком А. П. Закалюком, про його настанови й поради, про ідеї та віру у їх втілення, про допомогу й підтримку, звісно, у кожного різні. Буває так, що можна пліч-о-пліч крокувати з людиною усе життя і навіть не підозрювати про її справжній почуття, а буває, що достатньо навіть миттєвої зустрічі – і ця зустріч сягне у вічність.

Доля подарувала нам низку таких зустрічей-перлин, особливо закордонних поїздок та участі у заходах, що проводились під керівництвом А. П. Закалюка, як голови Всеукраїнського Координаційного бюро з проблем кримінології у Києві, Запоріжжі, Одесі та інших містах України.

Доповіді професора Закалюка А. П., а потім чисельні обговорення про проведені ґрунтовні дослідження, спрямовані передусім на вирішення гострих прикладних проблем запобігання наркозлочинності, торгівлі людьми, організованій злочинності, протидії корупції тощо, не втрачають актуальності й до цього часу. Адже хіба може втратити актуальність теза про те, що створення надійної системи запобігання злочинності має бути одним із пріоритетних напрямків державної політики по забезпеченню безпеки суспільства. Більш того, як підкреслював вчений, українське суспільство повинно об'єднатися навколо ідеї – призупинити злочинність і саме такими повинні бути відповіді кримінологів на загрозливі виклики сьогодення.

Анатолій Петрович не боявся вказувати на прорахунки у запобіганні злочинам й вишукувати наукові праці, що слугуватимуть для покращення такої діяльності. На підтримку цієї тези достатньо ще раз звернутися до його останніх 3-х книг «Курс сучасної української кримінології: теорія і практика» [1–3]. Як і десять років тому, сучасні реалії є невтішними, оскільки громадяни вимушені постійно стикатися

із злочинами, що не тільки викликають гнів та осуд, особливо якщо вони відрізняються агресією, жорстокістю, несуть із собою тяжкі наслідки, а й фактично втягнуті у масштабні військові дії на сході України, що сіють смерть, розруху, знищення моральних та матеріальних цінностей. Злидений спосіб життя, прогресуюче руйнування реального добробуту, безробіття, зміна соціальної психології населення сформували стійке уявлення про неможливість чесною працею заробити не тільки на заможне життя, але й загалом на скільки-небудь прийнятний його рівень. Виникнення реальної соціальної нерівності та внутрішніх протиріч в розгортанні ринкових реформ, а також посилення культурно-ідеологічного та інформаційного «бомбардування» свідомості людей, призив до загострення і пікових «сплесків» у вчиненні різних видів злочинів. Задля безпеки, захисту себе, своїх близьких, власної домівки та бізнесу, народ почав активно використовувати зброю та згуртовуватись у формування, які усе частіше носять кримінальний відтінок. До речі, А. П. Закалюк ще з 90-х років попереджав, що функціонування злочинних угруповань, їх збільшення і набуття транснаціонального характеру є прогнозованим, оскільки політична, економічна нестабільність, соціальні негаразди, а потім і розпад Радянського Союзу не могли не призвести до накопичення небезпечних згубних явищ. Він підкреслював, що організовані злочинні групи формуються, як правило із загальнокримінального середовища і їх діяльність будується за територіальним або галузевим принципом. Хотілось би відзначити, що нині також склалися ще більш сприятливі умови щодо виникнення різного роду воєнізованих та інших збройних формувань. Цьому сприяє, зокрема, політична нестабільність або «новомодне» визначення «політична воля». Такі формування можуть створюватися під егідою певних політичних сил, які використовуватимуть їх як засіб досягнення своїх цілей, як інструмент впливу на будь-які державні органи або суспільство, і такі випадки відомі в історії Української державності. Незаконна діяльність збройних формувань часто призводить до вчинення злочинів, що мають високий рівень латентності.

Перелік гострих питань, котрі піднімались А. П. Закалюком можна було б продовжувати, оскільки їх немало. Але це заслуговує окремої уваги. Додамо лише, що людство стабільно функціонує і зберігає свою ідентичність завдяки виробленню протягом поколінь створеної системи норм моралі, права, українських традиційних цінностей, які довели свою ефективність практикою впровадження і про що неодноразово підкреслював Анатолій Петрович.

Щодо українських традиційних цінностей, то у професора Закалюка А. П. було власне, особисте ставлення в усьому: піснях, спогадах, «дачних пригодах». Так, однією з найулюбленіших пісень

була «Стоїть гора високая», відлуння й теплоту якої супроводжували його розповіді про дитинство і юність.

Не можна забути й чисельні закордонні подорожі до Іспанії, Італії, США, Фінляндії, Швейцарії та ін. Пригадується поїздка в загадкове Толедо, місто-музей, що зберіг до наших днів риси іспанського середньовіччя. Незважаючи на робочу частину поїздки і участь у конференції, кілька днів ми блукали по лабіринтах вузьких вуличок за старовинною бруківкою, захоплюючись безліччю монастирів, палаців і самої фортеці, відвідали Толедський Алькасар – один з найкрасивіших палаців. Разом з Анатолієм Петровичем ми змогли насолодитися шедеврами Ель Греко, Моралеса, Рафаеля, Рубенса, Тиціана. Як не дивно, жодного разу Анатолій Петрович не поскаржився на самопочуття (про проблеми з серцем ми вже знали), а у кожній з країн любив фотографуватися «на згадку» і тепер ці фотографії і наша пам'ять.

Завдяки Анатолію Петровичу ми змогли познайомитися з провідними вченими – Я. Гилянським, В. Квашисом, Х. Курі та ін. Так, на одній з конференцій, у перерві почали дискутувати з проблем рецидивної злочинності, амністії і помилування, смертної кари. І раптом несподівана пропозиція Анатолія Петровича: просто погуляти по Вашингтону. Віталій Юхимович Квашис із задоволенням до нас приєднався, проте й дискусія продовжилась, а згодом дійшла до методологічних питань світової кримінологічної політики.

Треба вказати й на те, як А. П. Закалюк по-справжньому цінував дружбу, з якою теплою пригадував В. В. Голіну, І. М. Даньшина, В. І. Женунтія, А. Ф. Зелінського, І. К. Туркевич. Із своїми учнями й так званим «молодим поколінням» він ніколи не ставив бар'єрів, був завжди толерантним й одночасно вимогливим та наполегливим, турботливим та жорстким, якщо це потрібно.

5 травня 2010 р. А. П. Закалюк пішов у невідомий світ, але не з нашого життя, бо в пам'яті науковців-кримінологів, зберігаються його думки, ідеї, висновки та сподівання. Виконуючи його заповіт, ми також долучаємось до кримінологічної науки, намагаємось робити так, аби вона рухалася далі [4–7]. А тому дозвольте завершити словами Анатолія Петровича: «Далі буде»...

Список використаних джерел

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2008. Кн. 3 : Практична кримінологія. 320 с.

2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : в 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 2007. 424 с.

3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : в 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 2007. 712 с.
4. Шлях до кримінології. Пам'яті Анатолія Петровича Закалюка : зб. матеріалів. Запоріжжя : КПУ, 2010. 188 с.
5. Кримінологія. Особлива частина : навч. посіб. / Абакумова Ю. В., Денисов С. Ф., Денисова Т. А., Кулик С. Г., Рябчинська О. П. Запоріжжя : КПУ, 2012. 692 с.
6. Кримінологія. Загальна частина. Автори-упорядники: С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, С. Г. Кулик, О. С. Шеремет. Чернігів : Десна, 2015. 658 с.
7. Кримінологічний словник-довідник / С. Ф. Денисов, М. В. Пузиревський. Чернігів : Десна Поліграф, 2019. 392 с.

Джу́жа Анастасія Олександрівна,
професор кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права Національної
академії внутрішніх справ, доктор юридичних
наук;

Тичина Дмитро Михайлович,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник

ВІКТИМОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ СУЧАСНОЇ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Анотація. На сучасному етапі розвитку суспільства, держави в цілому і правоохоронних органів зокрема, необхідний інтегрований системний аналіз соціального розвитку, який дозволяє виокремити й простежити віктимологічні тенденції, динаміку віктимологічних процесів. Віктимологічний моніторинг сучасної кримінологічної ситуації – необхідна умова віктимологічного моделювання, на основі якого у подальшому здійснюється віктимологічне прогнозування та розробляються віктимологічні заходи запобігання. Такий моніторинг - один з головних напрямів правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, а його практичне впровадження – проблема державного характеру.

Ключові слова: віктимологія, моніторинг, кримінологічна ситуація, планування, прогнозування, запобігання.

Summary. At the present stage of development of society, the state in general and law enforcement agencies in particular, an integrated